BELÁK ADRIÁN

Szlovákia kataszteri térképei és iratanyaga a Geodézia és Kartográfia Központi Levéltárában

Szlovákia területén a 18. század végétől folytak különböző helyi, illetve országos kataszteri jellegű és kataszteri felmérési munkálatok. Ezekről jelentős térkép- és iratanyag maradt fent, amelyek több helyi levéltárban is megtalálhatóak.

A térképek és az iratanyag legnagyobb része a szlovákiai Geodézia és Kartográfia Központi Levéltárában (*Ústredný archív geodézie a kartografie*) található, amelyek a pozsonyi Kataszteri Levéltárból (*Archív katastrálnych máp*), illetve a járási kataszteri hivatalokból származnak. Ez a gyűjtemény sajnos egyik térképtípusból sem teljes, viszont a levéltárunkban elhelyezett térképek és iratok nagyrészt kitűnő állapotban, sértetlenül maradtak fenn. Némely térkép- és iratanyag a járási kataszteri hivatalok dokumentációjában jelenleg is megtalálható, viszont ezen térképek minősége és olvashatósága már rosszabb, mivel nem levéltári szinten tárolták azokat, elsősorban a kataszteri munkálatok alapjaként szolgáltak, és rendszeresen felújították a szelvényeket. A rajtuk végzett javítások, beírások és a nem levéltári kezelés természetesen rontották a papír minőségét és a térkép olvashatóságát is. Példaként felhozhatóak Šurany (Nagysurány) eredeti kataszteri térképei, amelyek többségét a mi levéltárunkban őrizték (példa a 12. szelvény), viszont a beltelek egy része, a 13. szelvény 1995-ben került a kataszteri hivatalból levéltárunkba.

A különböző kataszteri felmérések anyagai ezenkívül még jelentős mennyiségben találhatóak a szlovákiai állami levéltárakban, amelyek kerületi levéltárak (*štátny archív*) és járási levéltárak (*štátny archív – pobočka*) szintjén működnek. Ezen levéltárakban térkép- és iratanyagok is megtalálhatók, de csak a levéltár területi, helyi (kerületi, járási) kataszteri egységeiből. Ezen levéltári anyag a helyi kataszteri hivatalokból, a kerületi vagy a járási bíróságokról és különböző állami intézmények irattáraiból került az állami levéltárrakba.

A Szlovákia területén készült kataszteri térképeket több típusba sorolhatjuk, levéltárunkban eszerint csoportosítva őrizzük azokat:

A levéltárunkban őrzött legrégibb gyűjtemény az úgynevezett *tagosítási térképek* anyaga, amely az 1872–1944 közötti időszakból származik. A 18. és 19. századi térképek ere-

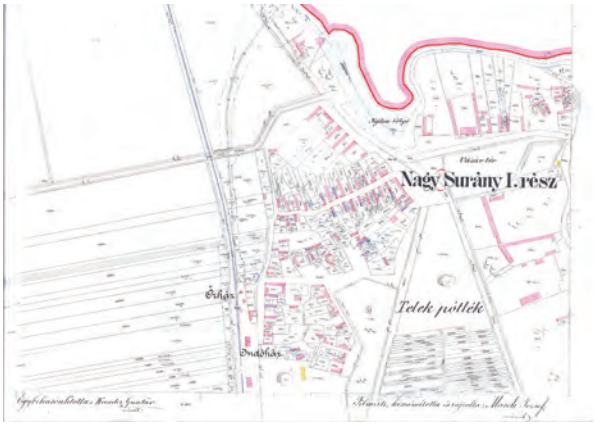

▪ *Nagysurány kataszteri térképének 12. (bal) és 13. (jobb) szelvénye – a minőségi különbség az őrzőhely tárolási feltételeinek különbözőségéből adódik*

▪ *Szentmária tagosítási térképe, 1798*

▪ *Szentmária tagosítási térképe, 1838*

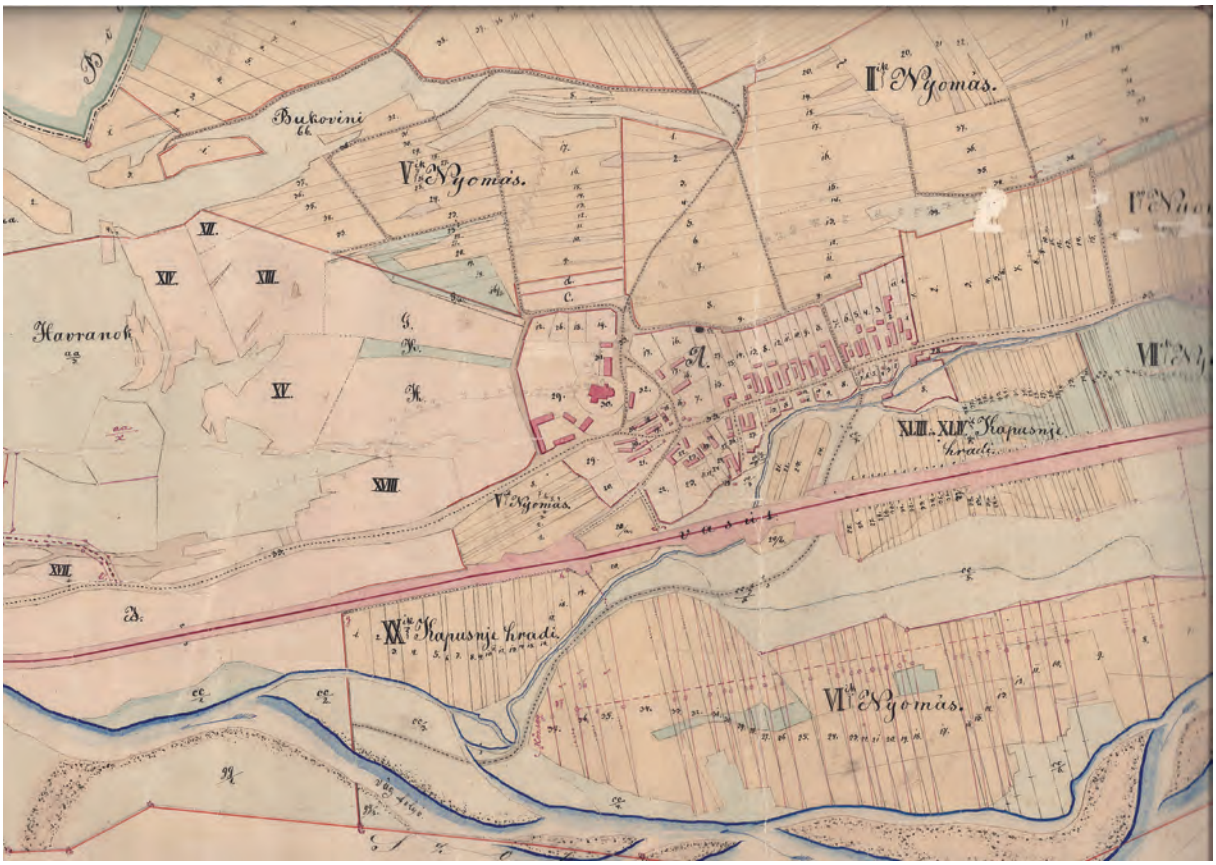

▪ *Szentmária tagosítási térképe, 1886*

deti színes térképek, a 20. században készültek többnyire a régebbi térképek másolatai, illetve felújított változatai, némelyek csak fekete-fehér változatban. Ez a gyűjtemény nemcsak kora miatt jelentős, hanem abból a szempontból is, hogy a későbbi kataszteri térképeket helyettesíti azon kataszteri egységek esetében, amelyekről nem maradtak fenn vagy nem is készültek újabb térképek. Gyűjteményünkben összesen 1033 ilyen térképszelvény található, különböző léptékben és méretben (A3-tól A0+ formátumig). A tagosítási térképek részletes adatbázisa az interneten is elérhető.[1] Példaként említhetők Svätá Mara (Liptovská Mara, Liptó/szentmária) tagosítási térképei, amelyeket több évből is megőriztünk. Ezen terület érdekessége, hogy jelenleg a beltelkek a Liptovská Mara víztározó alatt fekszenek, csak a templom tornya látható (és látogatható is) a víztározó partján. A térképek 1798-ban, 1838-ban és 1886-ban készültek.

▪ *A Liptovská Mara víztározónál ma is látogatható (Liptó-) szentmária templomának tornya (Belák Adrián felvétele)*

[1] Elérési útvonala: https://www.geoportal.sk/files/uagk/komasacne-mapy.pdf

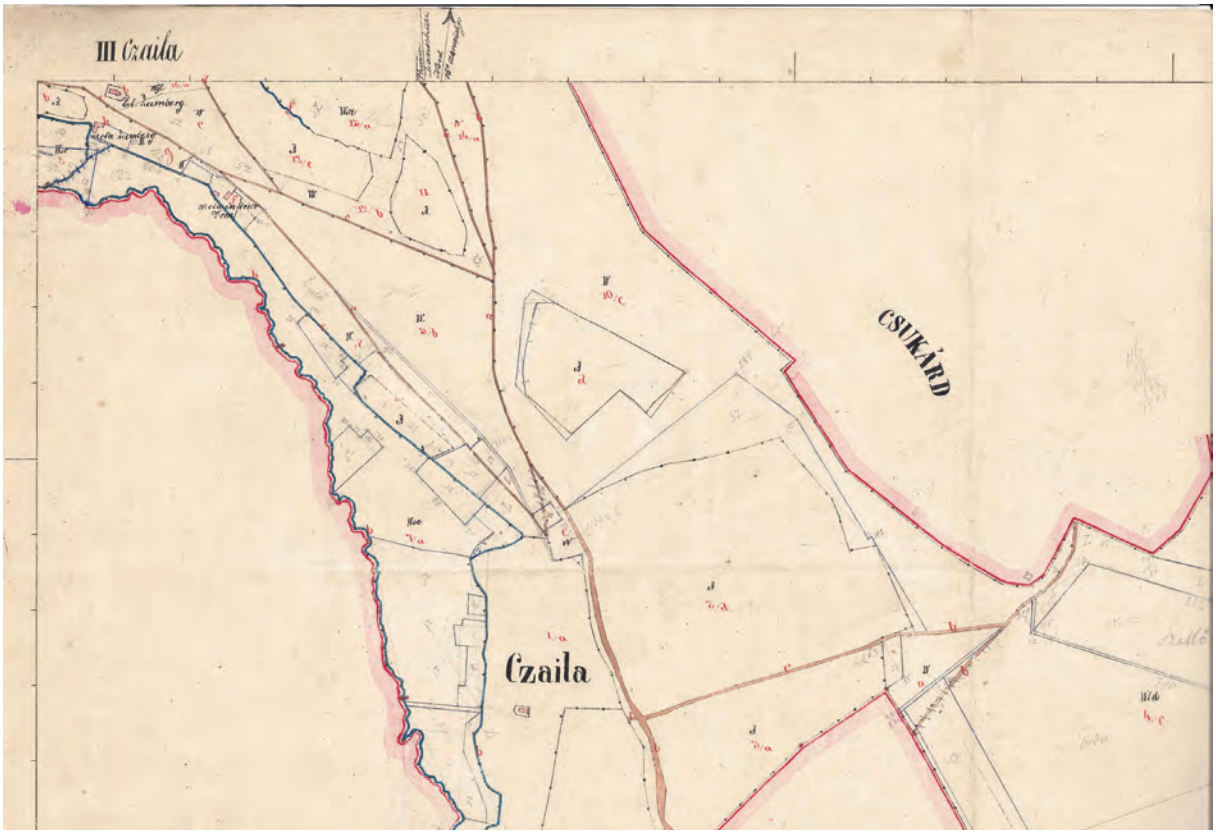

▪ *Cajla község eredeti konkretuális térképe (1854)*

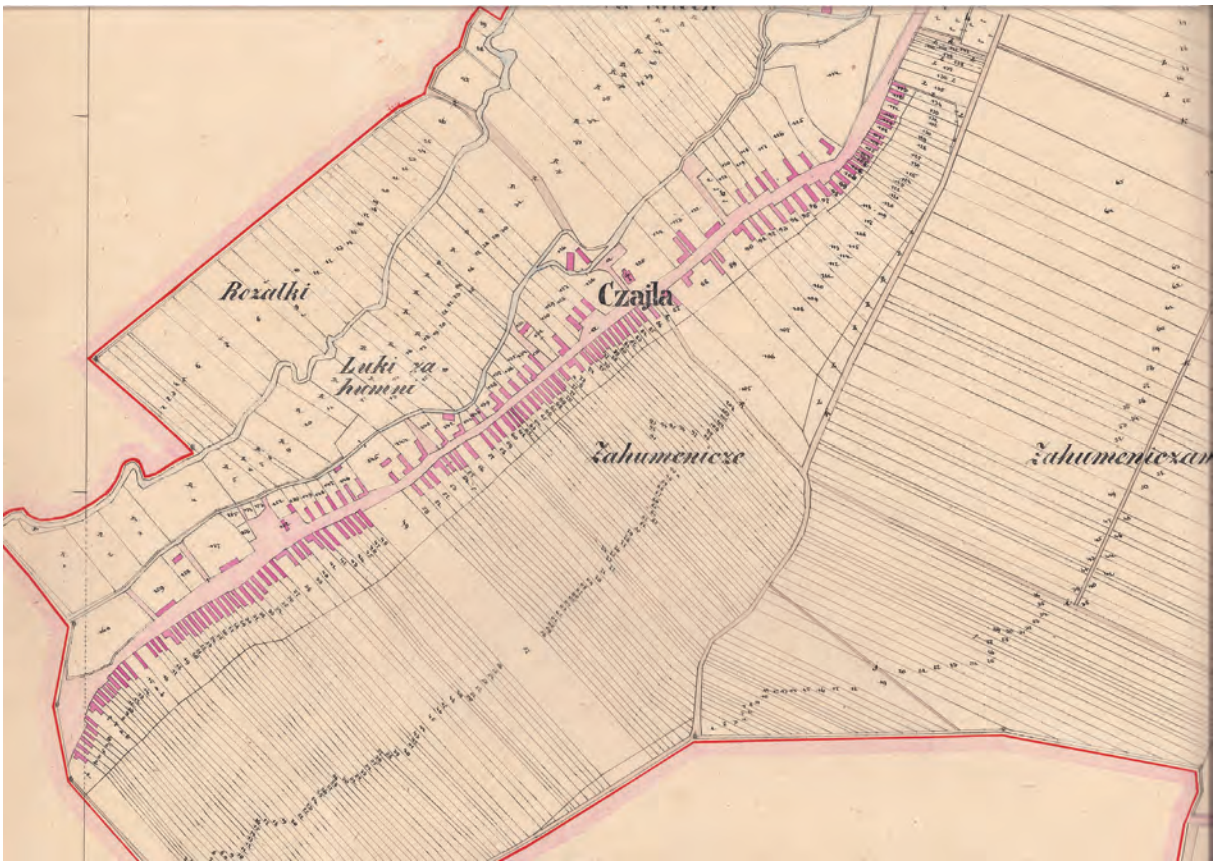

▪ *Cajla község felújított konkretuális térképe (1881)*

▪ *Cajla község konkretuális térképvázlata (1858)*

Időrendi sorrendben a következő gyűjtemény a *konkretuális térképek gyűjteménye*, amelyeket levéltárunkban három kategóriába sorolunk. Az első kategóriába tartoznak az eredeti konkretuális térképek (*konkretuálne mapy – pôvodné*), amelyek nemcsak kataszteri egységenként, hanem ezeken belül is különböző léptékben készültek. Több esetben találkozhatunk két-három különböző léptékű szomszédos térképpel is egy-egy kataszteri egység területén. Ezen térképeket az 1850-es évekből őrizzük. Jellegzetességük, hogy nem ábrázolják az egyes birtokokat és a beltelkeket sem. A második kategóriát a felújított konkretuális térképek (*konkretuálne mapy – obnovené*) alkotják, amelyek az eredeti térképekkel ellentétben már ábrázolják a beltelkeket és a birtokokat is, amelyek birtokszámmal (helyrajzi számmal) is el vannak látva. Ezen térképek átmenetet képeznek a konkretuális és az eredeti kataszteri térképek közt. Többnyire az 1850-es évektől az 1870-es évekig keletkeztek. A harmadik kategóriába a konkretuális vázlatokat (*konkretuálne mapy – matrice*) soroljuk, amelyek vázlatokként keletkeztek szokatlanul vékony papíron, csak fekete-fehér formában, különböző léptékekben és években, és többségükben átmenetet képeznek a konkretuális és tagosítási térképek közt, illetve ezen térképek másolatai. A konkretuális térképek részletes adatbázisa, amelyekből 13 636 térképszelvényt tárolunk, az interneten is elérhető.[2] Mindhárom térképtípust példaként Cajla község térképeivel szemléltetjük, amelyek 1854-ből (eredeti), 1881-ből (felújított) és 1858-ból (vázlatok) származnak.

Levéltárunk legjelentősebb gyűjteményét az *eredeti kataszteri térképek*, a hozzá kapcsolódó *felújított térképek és iratanyagok* képezik. Ezen térképeket is több típusra oszthatjuk:

Az eredeti kataszteri térképek Magyarország

[2] Elérési útvonala: https://www.geoportal.sk/files/uagk/konkretualne-mapy.pdf

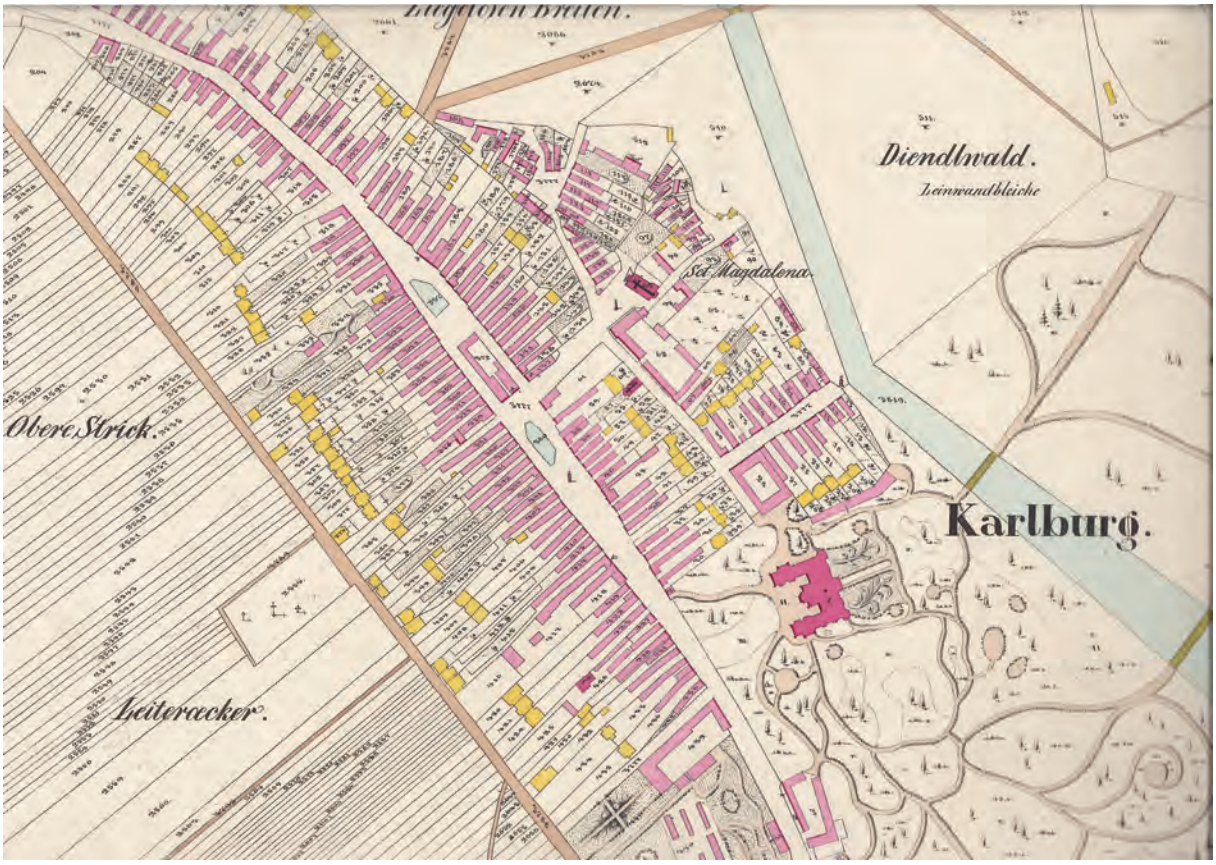

- *Karlburg (Oroszvár, Rusovce) kataszteri térképe (1856)*

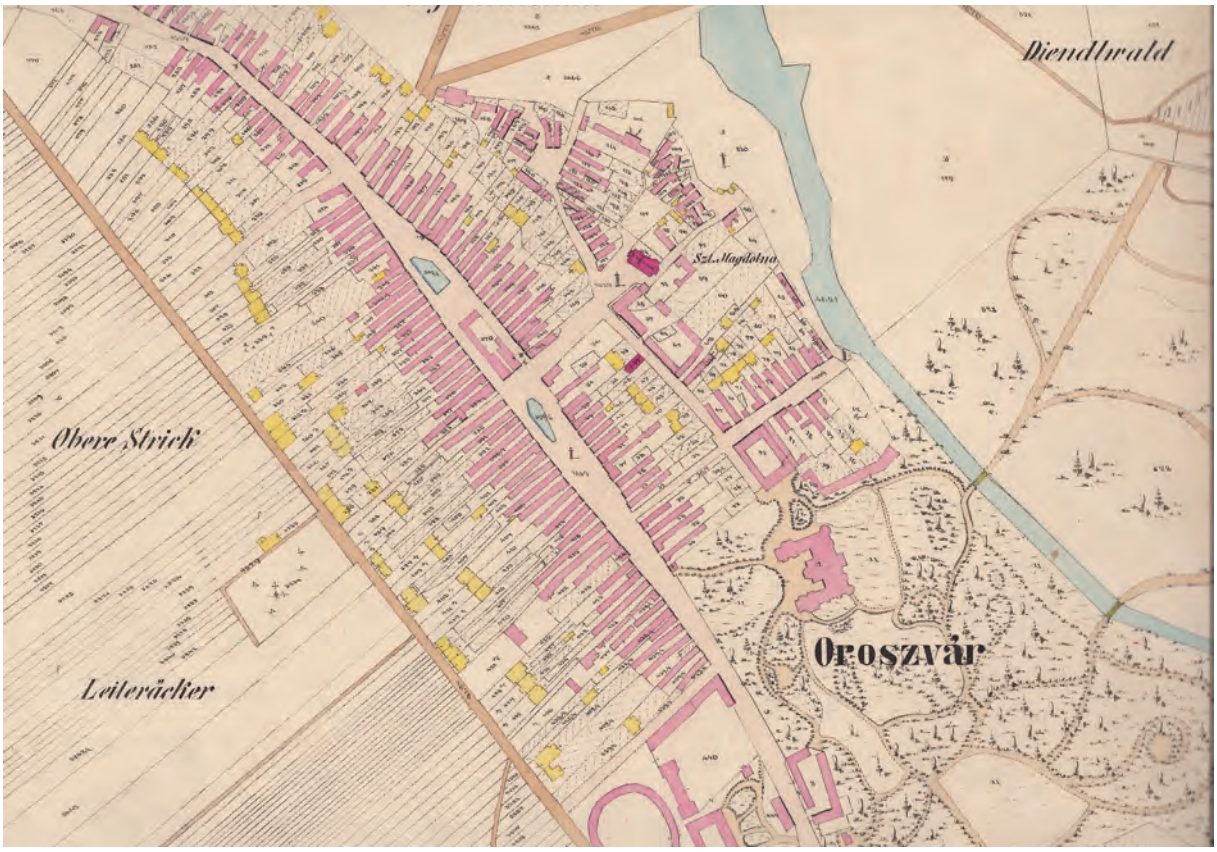

- *Oroszvár (Rusovce) kataszteri térképe (1881)*

▪ *Oroszvár (Rusovce) kataszteri térképe (1902)*

kataszteri felmérése során keletkeztek. Szlovákia területének nagy részéről van levéltárunkban kataszteri térkép, viszont a volt Trencsén és Turóc vármegye területéről kevés kataszteri térképet őrzünk. Némely kataszteri egység területéről több különböző térképünk van, az 1900-as évekig keletkezett térképek általában színesek, az 1900-tól keletkezettek fekete-fehérek. Jó például szolgálnak Rusovce (Oroszvár) térképei 1856-ból, 1881-ből és 1902-ből.

Érdekességnek számít Košice (Kassa) eredeti kataszteri térképe 1868-ból, mivel a klasszikus kataszteri térképek mellett levéltárunkban megtalálható a beltelkek kartonra ragasztott, színezett térképe is, amelyen a kerteket és parkokat zöld színnel jelölték.

A kataszteri térképeken gyakran megtalálhatóak a várromok korabeli ábrázolásai, példaként néhány, a Kis-Kárpátokban (Malé Karpaty) elhelyezkedő várrom ábrázolása:

▪ *Kassa város eredeti kataszteri térképe és a beltelkek színezett térképe (1868)*

▪ *Biely Kameň (Fehérkő) 1896*

▪ *Ostrý kameň (Éleskő) 1896*

▪ *Pajštún (Borostyánkő) 1896*

A kataszteri térképek több nyelven készültek, a szlovák mellett gyakori a magyar és német nyelvű térkép, illetve Kelet-Szlovákiában az orosz nyelvű változat. Az eredeti kataszteri térképek részletes adatbázisa az interneten is elérhető.[3]

Az eredeti kataszteri térképekhez tartozik még a bő kataszteri iratanyag (*písomný operát*), amely több részből áll. Legjelentősebbek a birtokrészleti jegyzőkönyv és a felvételi előrajzok, ezenkívül még megtalálhatóak a határleírási jegyzőkönyvek, a számolati jegyzőkönyvek és különböző kisebb iratok a talaj használatának kimutatásáról, az iratanyag elkészítésének nyelvéről, a magassági mérésekről, a háztulajdonosokról. Az iratanyag jellegzetessége, hogy azokról a kataszteri egységekről, amelyekről térképekkel rendelkezünk, általában van iratanyagunk is, viszont ha levéltárunkban nem találhatóak térképek, iratanyag akkor is található, főleg határleírások. Az iratanyag részletes adatbázisa jelenleg készül, interneten még nem elérhető, az egyes részeiről készült digitális felvételek megtekinthetőek az interneten keresztül is.[4] Az iratanyag igen terjedelmes, mintegy 250 ifm-t tesz ki.

Időrendi sorrendben a következő térképek a kataszteri térképek másolatai (*kópie katastrálnych máp*), amelyek a budapesti Magyar Királyi Állami Nyomdában készültek a 20. század elején. Ezen térképeinket már csak fekete-fehér változatban nyomtatták, az eredeti térképek másolatai, némelyek a felújításokkal és javításokkal együtt készültek, némelyek az eredeti térképekből. Részletes adatbázisuk az interneten keresztül is elérhető.[5] Példaként Svätý Jur (Szentgyörgy) eredeti kataszteri térképét (1896) és másolatát (1905) hasonlítjuk össze.

Az utolsó térképtípus ebben a gyűjteményben a kataszteri térképek lenyomatai (*odtlačky katastrálnych máp*), amelyek az 1920-as évektől az 1950-es évekig keletkeztek. Ezen térképek részben az eredeti kataszteri térképek felújításával és nyomtatásával jöttek létre, részben pedig új felméréssel és nyomtatással. Az új felmérés elsősorban a városokat érintette, mivel ezek beltelkét már nem az eredeti 1:2880 léptékben, hanem részletesebb, 1:2000 vagy 1:1000 léptékben térképezték fel. Szlovákia jelentős részéről őrizzük a kataszteri térképek lenyomatait, be-

[3] Elérési útvonala: https://www.geoportal.sk/files/uagk/povodne-katastralne-mapy-publikovanie.pdf
[4] Elérési útvonala (az oldal alsó részén): https://www.geoportal.sk/sk/archiv/komasacne-mapy/povodny-katastralny-operat/
[5] Elérési útvonala: https://www.geoportal.sk/files/uagk/kopie-katastralnych-map.pdf

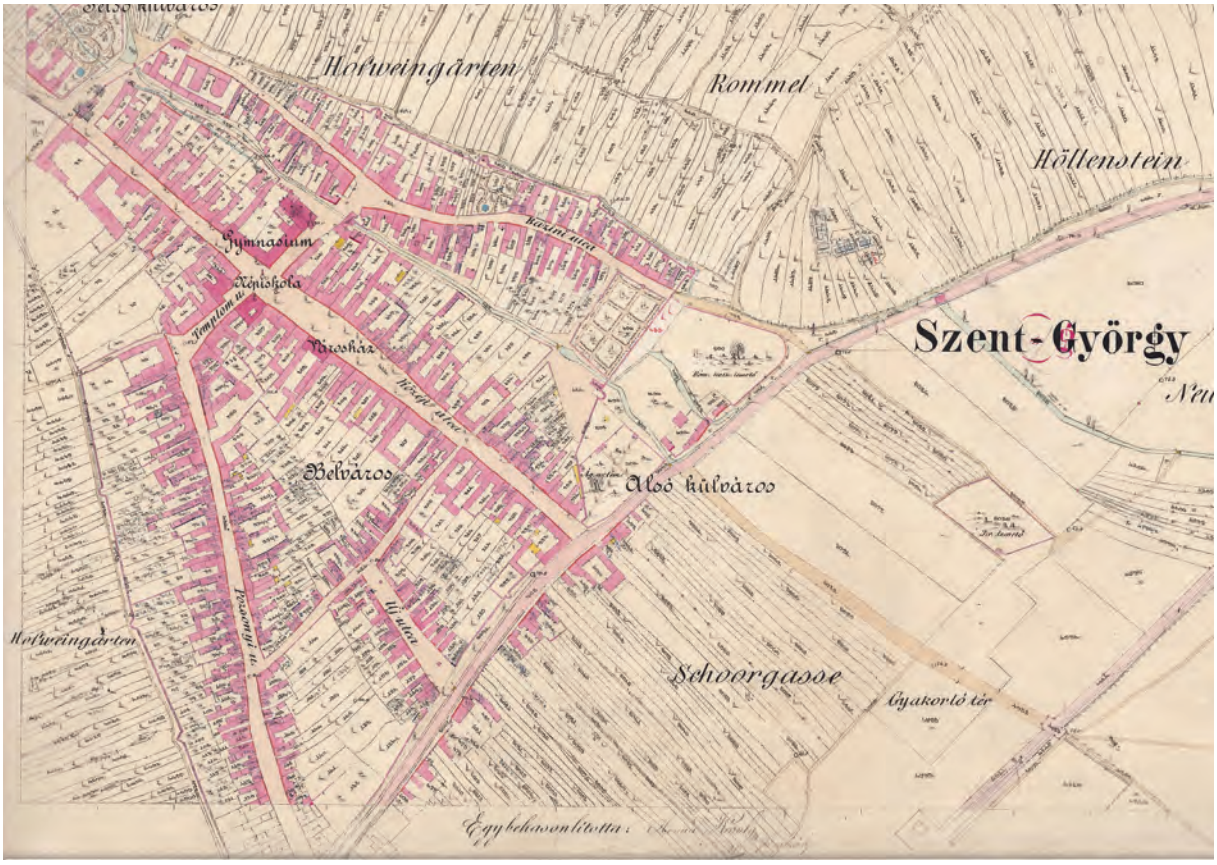

▪ *(Pozsony)szentgyörgy eredeti kataszteri térképe (1896)*

▪ *(Pozsony)szentgyörgy eredeti kataszteri térképéről készült másolat (1905)*

▪ *Pozsony (Bratislava) kataszteri térképének 1:1000 merataránnyú lenyomata (1935). L. nagyobb méretben a belső borítóoldalon.*

leértve a volt Trencsén és Turóc vármegyét is, ahonnan eredeti kataszteri térképeink nincsenek. Jelenleg a részletes adatbázis nem elérhető, készítése folyamatban van, viszont a régebbi adatbázis, amely még az 1990-es években keletkezett, de kevésbé részletes, mint az új, elérhető online.[6] Példaként Pozsony (Bratislava) 1935. évi, 1:1000 léptékben készült térképét mutatjuk be.

A most ismertetett kataszteri térkép- és iratanyag elérhető a levéltárunk kutatótermében (*bádateľna*), ahol hétfőn, kedden és csütörtökön 8:00–14:00, szerdán 8:00–15:00 és pénteken 8:00–13:00 óra között engedélyezett a kutatás bárki számára. Kutatóink jelentős részben a geodézia és kataszter terén használják térképeinket és iratanyagunkat, de számos magánjellegű és tudományos kutató is felkeres bennünket. Levéltárunkban a térképek szisztematikusan, a kataszteri egységek (kb. az egyes települések) szerint vannak elhelyezve, ezért gyorsan kikereshetőek, várakozási idő nélkül tudjuk kutatóink számára biztosítani azokat, annak ellenére, hogy többségük előre nem jelentkezik be. A kutatás ingyenes, a térképekből és az iratanyagból fénymásolatokat, illetve digitális felvételeket lehet rendelni, helyben és elektronikus formában is, viszont ezekért térítési díjat kell fizetni. Jelenleg az internet segítségével csak az adatbázisok elérhetőek, konkrét térképek és iratok nem kutathatóak és nem letölthetőek. A jövőben tervezzük a levéltári anyag internetes publikációját, de csak átnézeti formában, a digitális felvételek továbbra is térítés ellenében érhetők majd el. Jelenleg az adatbázisokon kívül szisztematikusan szkenneljük az egyes térképeket, ezzel digitális levéltárat hozunk létre, a jövőben tervezzük egy elektronikus kutatóterem létrehozását is.

[6] Elérési útvonala: https://www.geoportal.sk/files/uagk/povodne-katastralne-mapy-odtlacky.pdf